

TEKNOLOGIAN HISTORIAA MUOTOILUN MAASSA ICOHTEC 2007 KÖÖPENHA- MINASSA 14.–18.8.2007

Outi Ampuja & Tiina Huokuna

Kansainvälinen teknologian historian ICOHTECin 34. symposium järjestettiin tänä vuonna Kööpenhaminassa otsikolla *Fashioning Technology: Design from Imagination to Practice*. Konferenssin kokoavana teemana oli teknologinen muotoilu, joskin mukana oli moniin muihinkin aiheisiin keskittyneitä esitelmiä ja sessioita. Paikallisina järjestäjinä toimivat *The Danish Society of Engineers IDA*, *History of Technology Division DTU* ja *Technical Knowledge Centre of Denmark*. Neljän varsinaisen konferenssipäivän aikana kuultiin reilut sata esitelmää tai luentoa hyvinkin erilaisista aiheista. Ensimmäinen varsinainen konferenssipäivä käynnistyi sessioilla, joissa aiheina olivat muun muassa erilaisten laitteiden suunnittelu (mm. laskimet), teknologia ja leikkikalujen historia sekä aseteknologian sosiaalishistoria 1700-luvulta aina kylmän sodan aikaan saakka.

Torstaina kuultiin lisää esitelmiä sota- tai aseteknologian sosiaalishistoriasta. Session *Military Aircraft Design and Countermeasures* ensimmäisen esitelmän piti ruotsalainen Petter Wulff (Kungliga Tekniska högskolan). Esitelmässään hän puhui ruotsalaisista lentokoneista 1930-luvulla ja tuolloin esillä olleista tavoitteista kehittää Ruotsiin oma tehokas sotilaallinen puolustusjärjestelmä. Wulff mainitsi, että projektin yhteydessä oli puhetta myös Suomen valtaamisesta. Ruotsin vaalima puolueettomuus ei ole siis aina ollut yhtä selvää. Istunnon toisena puhujana

kuultiin yhdysvaltalaisesta Jeremy Kinneytä (Smithsonian Institute). Hän puhui Yhdysvalloissa 1920-luvulla järjestetyistä yleisölle avoimista lentokilpailuista, joissa armeijan koneet ja pilotit kilpailivat nopeusennätyksistä. Kinney aprikoi, miksi nopeus nähtiin niin tärkeänä sotilaskoneiden suunnittelussa varsinaisten sotilaallisesti ominaisuuksien jäädessä usein taka-alalle. Aiheesta virisikin vilkas keskustelu. Kolmantena puhujana kuultiin kanadalaisesta David Zimmermania (University of Victoria). Hän esitelmöi kaikkuluotaimen ja tutkan historiasta esittäen, että kaikkuluotaimen epätarkkuus ja epäkäytännöllisyys toisessa maailmansodassa johtuivat pitkälti teorian puuttumisesta: tietoa ja laskelmia äänen etenemisestä vedessä ja etenkin eri lämpöisissä vesissä ei ollut tuolloin vielä riittävästi. David Zimmerman tulee muuten toimimaan vuoden 2008 ICOHTEC-konferenssin ”isäntänä”. Ensi vuonna symposium järjestetään Victoriassa, Brittiläisessä Kolumbiassa, Kanadassa.

Perjantaina, kolmantena varsinaisena konferenssipäivänä, järjestettiin sessioita

muun muassa etnisyyden ja teknologisten systeemien suhteesta. Sessiossa esitelmöi muun muassa William Odom (Indiana university). Esitelmän aiheena olivat alkuperäisamerikkalaisten internet-sivustot ja se, miten niissä etnisuus on konstruoitu. Sessiossa ”Jätteet ja kierrätys” kuultiin muun muassa Dolly Jørgensenin (University of Virginia) esitelmä siitä, miten jätteiden keruu oli hoidettu brittiläisissä ja muutamissa skandinaavisissa keskiaikaisissa kaupungeissa. Jørgensen esitti, että säädökset, joilla asukkaita velvoitettiin keräämään jätteensä tynnyreihin, auttoivat pitämään kaupun-

git puhtaampina, joten nykyihmisen usein omaksuma kuva keskiaikaisista kaupungeista likaisina ja haisevina asuinpaikkoina ei välttämättä pidä aina paikkaansa. Samassa sessiossa kuultiin Finn Arne Jørgensenin (Norwegian University of Science and Technology) kiinnostava esitelmä pullojen palautuksen historiasta. Hän osoitti kuinka pullojen ja tölkkien palautukseen kannustimena käytettiin aluksi rahapanttia. Myöhemmin pullojen ja tölkkien palautusta on pyritty motivoimaan ympäristöseikkoihin vedoten. Pullonpalautukseen keskittynyt kansainvälinen yritys Tomra pyrkii tietoisesti ”brändäämään” itsensä ympäristöstävälliseksi yritykseksi, joka ei tähtää ainakaan näkyvästi yksinomaan taloudelliseen voittoon, vaan korostaa olevansa osa laajempaa ympäristöteknologista ja -poliittista systeemiä. Session lopuksi yleisöä puhuttikin ajatus siitä, missä määrin teknologian ympäristöstävällisyys on sosiaalista konstruktiota ja missä määrin teknologian ”vihreys” on palautettavissa materiaalisiin ja ympäristökuormitusta osoittaviin laskennallisiin faktoihin.

Vasemalla: Perinteistä, modernia ja ultramodernia kööpenhaminalaisuutta. Alla: Symposiumin pitopaikka tarjosi muotoiluelämyksiä. Rakennuksessa, joka sijaitsi aivan Kööpenhaminan keskustan liepeillä oli monia muun muassa puun käyttöön liittyviä hienouksia. Kaiken lisäksi seminaarihuoneista avautui näkymä yli vesialueen. Kuvat: Tiina Huokuna.

MUODON ULOTTUVUUKSIA

Symposiumin muotoiluteema tuntui lavealta, sillä jo alun perin etsittiin paljon muuta kuin perinteistä taideteollisuudessa muodon antamista esineelle. Silti oli hämmästyttävää, että varsinainen teollinen muotoilu kiinnosti niin harvoja osallistujia. Outi Ampujan esitelmä *Who needs trolleys, leaf-blowers or snowmobiles? Examples of technological decision making in Finland, 1950–2004* käsitteli teknologista päätöksentekoa, ja Timo Myllyntauksen *Design in Building an Industrial Identity, The Breakthrough of Finnish Design in the 1950s and 1960s* oli perinteisesti sitä, mitä muotoiluna pidetään, taideteollisten esineiden tuottamista. Myllyntaus esitti hyvänä kokonaisuutena, runsain kuvaesimerkein

suomalaisen muotoilun menestyksekkäimmät vuodet, varsinkin 1950-luvun: esineitä, tekijöitä, näyttelyitä. Kansainvälinen yleisö osoitti kiinnostusta vaikka edellisen illan jazz painoi silmissä.

Muotoilua, ei välttämättä suomalais-ta muotoilua, kuvastivat Seija Linnanmäen esimerkit (*Mechanical and electrical systems in historic buildings 1895–1905 in Finland – international style more than an expression of Finnish design*). Muodon antamista ne kuvaavat ennen kaikkea monien sellaisten arkielämän esineiden ja mukavuuksien kautta, kuten valaisimet, hissit ja esimerkiksi nykyaikaiseen lämmittämiseen liittyvät keinot.

Kööpenhaminan abstraktien selaaminen antoi näkökulmaa, miten monesta suunnasta muotoilua voidaan lähestyä: teoriasta, internetin mahdollisuuksista, sukupuolinäkökulmasta, lääketieteen sovelluksista, sotateollisuudesta samoin kuin monissa eri esityksissä olleista infrastruktuurinäkökulmista. Kulttuurinäkökulmana muotoilu nähdään taiteilijan lahjakkuudesta, koulutuksesta ja uutteruudesta syntyneenä työnä. Suuri osa ympärillämme nähtävää muotoilua sen sijaan syntyy isoista yhteiskunnallisista oh-

jelmista, kuten teollisuuslaitosten julkisivut tai sillat. Huonosti muotoiltu junavaunu tai hissi on kivi arkipäivän kengässä. Se on jollakin tavalla huonosti toimivaa, mutta sitä on vaikea konkretisoida.

KUKA TARVITSEE VANHOJA TEHDASRAKENNUKSIA?

Teollisen perinteen, kuten merkittävien tehtaiden ja tehdasyhteisöjen, säilyttäminen on keskeistä. Ne ovat olleet osa kaupungin maisemaa. Tehty työ ja tuotteet ovat kuuluneet yhteisölle ja kulkeutuneet paljon tehdasyhteisöä kauemmaksikin. Ajattelutapa muuttuu jopa muutamassa vuodessa, mikä tuli todistetuksi Tampereella 1980-luvun alussa. Verkatehdas purettiin, mutta kaupahallin, keskeisen kaupallisen rakennuksen julkisivun kajoamiseen puututtiin viime hetkellä. Tamperelaiset saivat ICOHTEC-symposiumin vuonna 2010. On siis ajatusleikin paikka, millaista olisi esitellä vieraille nykyistä hieman ehompaa koskenrantaa? Ja millaiset osat teollisuudesta tamperelaiset haluavat esittää symposium-vieraille?

Perinteistä ja kotoista Kööpenhaminaa. Kuva: Outi Ampuja

Historioitsijoista muodostettu kansainvälinen jazz-yhtye *E-mail Special*. Kuva: Outi Ampuja

Kööpenhaminan perjantai-iltapäivä istuttiin kuulemassa asiantuntijoita eri maista, erilaisista teollisista kulttuureista. Tiivistäen voisi koota keskeisimmät: englantilaisilla on pisimmät ja vahvimmat perinteet, mutta viime aikoina he ovat havahtuneet niiden nopeaan tuhoutumiseen. Saksalaiset ovat myös viime aikoina havahtuneet siihen, että teollista perinnettä todella pitää suojella, se ei tule suojelluksi itsestään. He ovat myös ryhtyneet toimeen. Amerikkalaiseen kulttuuriin kuuluu kaupallistaminen ja tuotteistaminen, ja tämä ratkaisu näyttää olevan tarjolla myös teollisen perinnön säilyttämisen ratkaisuksi.

RETKIÄ

ICOHTECin konferensseille on jo vuosien ajan ollut luonteenomaista runsas sosiaalinen ohjelma, kuten kaupunkikävelyt, käynnit museoissa, yhteiset lounaat, illanvietot ja ekskursion. Tänä vuonna oli järjestetty kaksi varsinaista ekskursion. Ns. *Pre-conference Tour* suuntautui Frederiksværkiin, jossa tutustuttiin muun muassa 1700-luvun asepajaan ja ruutitehtaaseen. Ja Tanskassa kun oltiin, ohjelmaan sisältyi vierailu Carlsbergin panimoon. Valitettavasti allekirjoittaneilta jäivät nämä ekskursion väliin myöhäisen saapumisen johdosta. Sen sijaan ns. *post-Conference*

Tour tuli koettua. Niitä oli valittavana kahta lajia: lyhyt ekskursion kansalliseen tieteeseen ja teknologian museoon ja käynti Hellebækin asetehtaalla tai -pajalla, jossa valmistettiin kiväärien ja pistoolien piippuja 1700- ja 1800-luvuilla. Pitkä ekskursion, johon tuli otettua osaa, suuntautui tieteeseen ja teknologian museoon ja sen jälkeen Hven-saarelle. Museo oli valtava ja varsin ankean näköinen teollisuushallia muistuttava paikka, johon oli tuotu jos jonkinlaisia lentokoneita, autoja, polku- ja moottoripyöriä ja hälytysajoneuvoja sammutuskalusteineen. Museon henkilökunnan esittelypuheesta meille selvisi, että museo oli vasta perustettu ja siksi näyttely oli vielä pahasti kesken. Esineiden paljous ja varsin sattumanvarainen sijoittelu tuntuikin melko uuvuttavalta. Seuraava kohteemme, Hven-saari, sen sijaan oli luonnonkaunis paikka. Saari sijaitsee Tanskan ja Ruotsin välissä ja siellä varsinainen historiallinen kohteemme oli 1500-luvulla eläneen tanskalaisen tähtitieteilijän Tyko Brahen linnan rauniot, observatorio ja aiheeseen liittyvä museo, joka oli sijoitettu vanhaan kirkkoon. Linnasta ei voi kyllä sanoa olleen jäljellä edes raunioita, sen sijaan paikalle oli rekonstruoitu linnan puisto, joka oli kaunis ja kasvitieteellisesti varsin kiinnostava.

Yleisvaikutelmana konferenssista on todettava, että järjestelyt olivat erinomaisesti hoidetut, teknologia toimi moitteettomasti ja informaatiota aikatauluista ja muista käytännön asioista oli aina saatavilla. Lisäksi järjestävät henkilöt olivat todella ystävällisiä ja avuliaita.

FM Outi Ampuja toimii tutkijana ja tuntiopettajana Helsingin yliopiston historian laitoksella. Hän väittelee marraskuussa otsikolla *Melun sieto kaupunkielämän välttämättömyytenä. Melu ympäristöongelmana ja sen synnyttämien reaktioiden kulttuurinen käsittely Helsingissä*.

VTT Tiina Huokuna työskentelee tutkijana Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitoksella. Hänen erikoisalaansa on muotoilun ja arkielämän historia.